
Levensschets van Don Bosco

Johan Van der Meulen

Gebaseerd op Braido Pietro, *Don Bosco prete dei giovani nel secolo delle libertà*
Morand Wirth, *Don Bosco et la famille salésienne*

DON BOSCO
VORMINGSCENTRUM

DON BOSCO
VORMINGSCENTRUM

1. JEUGDJAREN EN PRIESTERSTUDIES (1815-1841)

1.1 Een boerenjongen droomt ervan priester te worden (1815-1831)

Op den buiten, tussen hard werkende mensen die vertrouwen op de Voorzienigheid, werd Giovanni Bosco geboren. Hij wist – net als zijn streekgenoten – niets af van de grote culturele en politieke revoluties voor de vrijheid die Europa dooreen schudden. Als hij bijna twee jaar is, sterft zijn vader. Als prille tiener koestert hij de droom om priester te worden. Hij moest echter rekening houden met de ontoereikende financiële middelen en met de tegenkanting van zijn stiefbroer, Antonio. Zijn moeder probeerde al het mogelijke om een frontale botsing met de zoon van haar ex-man te vermijden. Wanneer Antonio meerderjarig is, wordt de erfenis verdeeld en gaat hij zijn eigen weg. Voor Giovanni komt zijn priesterdroom dichterbij als don Calosso hem inleidt in de eerste geheimen van het Latijn.

In deze humus wortelt de persoonlijkheid en de mentaliteit van Don Bosco. Hij wordt een spaarzaam priester die met heel veel geld omgaat. Hij is behoedzaam in het zaken doen, voorzichtig en eenvoudig, hij is aangenaam in de omgang, vasthoudend en flexibel bij de realisatie van zijn plannen “tot meerdere eer en glorie van God en tot redding van de zielen”.

1.2 Zijn culturele en humanistische basisvorming aan het college van Chieri (1831-1835)

Begin november 1831 trekt Giovanni met zijn moeder te voet naar Chieri. Onderweg verkopen ze een zak bloem en maïs op de markt van Castelnuovo. Met dat geld gaan ze de schoolboeken, wat papier en pennen aanschaffen. Giovanni gaat naar het college. Hij zal in Chieri bij verschillende mensen een onderdak zoeken. Hij zal proberen zoveel mogelijk bij te verdienen met allerlei klusjes om de kosten voor zijn moeder te kunnen drukken.

Na een turbulente periode begint Giovanni nu aan een beslissend decennium voor de stabilisering van de basistrekken van zijn persoonlijkheid. Hij ontdekt en integreert een intellectuele cultuur, een religieuze vorming, morele discipline, een basisspiritualiteit en de waarde van vriendschap. Op intellectueel vlak maakt hij zowel kennis met de humanistische cultuur (Latijnse en Italiaanse klassiekers) als met de kerkelijke, christelijke auteurs.

Door het stadsleven verruimt hij aanzienlijk zijn contacten met allerlei mensen waardoor hij een bredere horizon en een meer open kijk krijgt op het leven. Chieri telde toen 9.000 inwoners, 20 katoenfabrieken die 4.000 mensen te werk stelden en verscheidene zijdeverrijen, goed voor 500 arbeidsplaatsen. De markten van Chieri behoorden tot de belangrijkste van heel Piëmonte.

Heel belangrijk zijn de ervaringen die hij opdoet met het verenigingsleven en jeugdgroeperingen. Het zijn ervaringen van vriendschap in de klassieke, Aristotelische en Ciceroniaanse zin – niet zozeer in de romantische – met de nadruk op het samen voelen en nastreven van gemeenschappelijk culturele, morele en religieuze waarden.

1.3 Zijn kerkelijke spirituele en culturele vorming (1835-1841)

De Memorie dell'Oratorio geven wellicht een vrij getrouw beeld van de 'klerikale' ommezwaai van Giovanni als hij beslist heeft om naar het seminarie te gaan.

In de zomervakantie te Becchi houdt hij zich nog wel bezig met de jeugd, maar hij hangt niet meer de acrobaat en de goochelaar uit. Hij vertelt stichtende verhalen, zingt kerkliedjes en leert hen de dagelijkse gebeden en andere belangrijke dingen aan hen die al wat ouder zijn.

Deze 'bekering' ligt helemaal in de lijn van don Cafasso die ervan overtuigd is dat de levenskeuze belangrijk is voor de redding van de ziel. Na de inkleding (25 oktober) – zo schrijft hij – "moest ik om mezelf bekommerd zijn. Het leven dat ik tot dan toe leidde moest radicaal omgekeerd worden". Hij maakt daartoe enkele voornemens: het vermijden van sommige openbare gelegenheden, van goocheltrucs en acrobatieën, het beoefenen van terughoudendheid en matigheid, de profane lectuur vervangen door geestelijke, dagelijkse meditatie en geestelijke lectuur, dagelijks een stichtend verhaal vertellen of goede raad geven. We vinden dergelijke raadgevingen terug in het reglement van de scholen en in de adviezen die hijzelf in 1873 voorstelt aan de collegestudenten.

In de MO volgt dan de goede raad of de waarschuwing die zijn moeder hem geeft de avond voor zijn vertrek naar het seminarie: "het ware priesterlijke gewaad is de beoefening van de deugden"; ik heb liever "een arme boer dan een zoon-priester die aan zijn plichten verzaakt".

De religieus-spirituele dimensie van zijn persoonlijkheid ontwikkelt zich vooral in de tweede helft van het decennium aan het Seminarie. Het decennium 1831-41 is van uitzonderlijk belang voor het verwerven van vaardigheden op het domein van interne, religieuze en morele discipline. Hij doet ervaringen op met een voor hem ongekende vorm van samenleven (met professoren, kameraden en vrienden). Hij ontdekt ook het onbetaalbare goed van een diepe vriendschap. Tijdens de drie jaren aan het Convict wordt zijn kerkelijk aanvoelen verrijkt en uitgediept met een praktische, actieve dimensie. Die sluit vast en zeker beter aan bij zijn temperament.

1.4 De ommekeer op het Convict: een andere zienswijze en de ontdekking van het oratorio (1841 –1846)

Giovanni Bosco kon zich onmogelijk inbeelden dat zijn inschrijving voor de driejarige opleiding aan het Convict aan de basis zou liggen van de meest radicale ommekeer in zijn leven. Een beetje onzeker over zijn toekomst als priester, besluit hij – op aanraden van don Cafasso – zich te specialiseren in de pastoraal. Er wordt op het Convict vooral aandacht besteed aan de praktische moraal, de prediking en de catechese. De opleiding brengt hem in contact met de zelfkant van het leven in de grootstad, Turijn. Hij wordt tot in zijn wortels geraakt door het lot van de jongeren die hij vanaf dan omschrijft als "arm en verlaten", "in gevaar en gevaarlijk".

Turijn was de hoofdstad van het koninkrijk Sardinië (Savoie, Piëmonte, Ligurië, Nice, Sardinië). Het waren roerige politieke tijden waarin nieuwe gezagsverhoudingen vorm kregen (koning, regering, parlement). De nieuwe staatsstructuren moesten ook hun positie bepalen tegenover de bestaande kerkelijke structuren. Dit verliep niet zonder spanningen.

Turijn was op vele vlakken in volle expansie. De bevolking vervijfvoudigde tussen 1808 en 1891 (van 65.000 naar 320.000). Er werd volop gebouwd. Nieuwe fabrieken ontstonden

er naast ambachtelijke werkplaatsen.

De armoede van de jongeren lag volgens Giovanni niet enkel op het financiële terrein. Het ontbrak hun ook aan een degelijke morele en religieuze vorming om uit te groeien tot een “eerlijke burger en een goede christen”. Hij probeert daar iets aan te doen via tal van eenvoudige publicaties, leesbaar voor de jeugd en het gewone volk.

Hij voelt zich volop thuis tussen de jongeren die hij ontmoet tijdens de catechismusles op het Convict. Als hij – bij zijn benoeming tot aalmoezenier – verhuist naar het Rifugio van markiezin de Barolo, trekken ze met hem mee. Hij is zo met hun lot begaan dat hij zelfs zijn job voor hun opgeeft. Samen met enkele andere priesters ontwikkelt hij het oratorio waarin catechese, liturgie en ontspanning centraal staan. Na een vermoeiende en moeizame zwerftocht vestigen zij zich definitief in Valdocco. Het is Pasen 1846.

2. DE PRIESTER GIOVANNI BOSCO WORDT OPVOEDER, MAATSCHAPPELIJK WERKER EN SCHRIJVER (1846 – 1859)

2.1 Het openbloeien van Don Bosco als opvoeder (1846 – 1850)

Ten gevolge van zijn eerste catechetische ervaring in en met het oratorio zag Giovanni Bosco zich niet enkel als priester-prediker of als biechtvader, maar meer en meer ook als opvoeder en sociaal werker ten voordele van de jeugd en van het volk. Voortdurend was hij in de weer om jongeren bijstand te bieden. Zijn benadering bracht een vernieuwde preventieve aanpak.

Hoewel het oratorio gedragen werd door meerdere priesters was het toch Don Bosco die er stilaan zijn eigen stempel op drukte. Een hele generatie priesters vond zijn plaats in die assistentiebeweging en was bereid tijd en energie te besteden aan die vorm van jeugdwerk.

Gaandeweg vervolmaakte Don Bosco zijn opvoedkundige capaciteiten. Een belangrijke rol speelden daarin zijn ontmoeting en samenwerking met de Broeders van de Christelijke Scholen net zoals zijn engagement in de jeugdgevangenis, La Generala. Hij leerde zo verschillende pedagogische benaderingen kennen. Hij koos, in de lijn van de Broeders van de Christelijke scholen, voor een vernieuwde invulling van het preventief systeem.

Het oratorio kende een geweldige bloei en Giovanni Bosco werd meer en meer de verpersoonlijking van deze vorm van jeugdpastoraal. Giovanni Bosco als religieus en sociaal werker (1849 – 1854)

Het werk van Don Bosco had kunnen doorgaan als een lokaal initiatief, maar het verliep helemaal anders. De soorten initiatieven op het Oratorio en de manier waarop ze georganiseerd werden, het feit dat ze op een scharniermoment kwamen tussen het oude en het nieuwe regime, de ondernemingszin van de promotor en de gunstige omstandigheden verzekerden een vlotte inplanting en een verbazingwekkende weerklank. De economische en sociale toestand te Turijn en de religieuze en culturele traditie van de gegoede lagen van de bevolking zorgden ervoor dat er plaats was voor publieke en private liefdadigheid.

Don Bosco had contacten met alle categorieën van mensen: van het koninklijk hof tot de lagere aristocratie, van de ministers tot de senatoren en de volksvertegenwoordigers, zowel met de provinciale als met de gemeentelijke autoriteiten, met alle geledingen van de

kerkelijke hiërarchie en met handelaars, ambachtslieden, kleine en grotere ondernemers. Dit bezorgt hem vele voordelen voor zijn initiatieven, ook als later – in het spoor van de eenmaking van Italië – de hoofdstad zich verplaatst naar Firenze en Rome.

Na een periode van interne spanningen tussen de protagonisten van de verschillende oratoria wordt Giovanni Bosco, in 1852, door de aartsbisschop benoemd tot algemeen directeur van alle oratoria te Turijn.

Intussen is het oratorio te Valdocco zo groot geworden dat hij in 1852 de kerk van S. Frans van Sales laat bouwen. De zorg van Don Bosco voor de arbeidersjeugd had hem er in 1849 al toe gebracht om een Società di mutuo soccorso op te richten. Vanaf 1853 probeert hij ook wat te doen aan de opleiding van de jongeren. Hij begint met opleidingen tot schoenmaker en kleermaker (1853), later komt er boekbinder (1854) en schrijver (1856) bij en nog later start hij een echte drukkerij (1861).

2.2 Don Bosco als schrijver en publicist (1853 – 1859)

In zijn werk voor de jongeren betrok Giovanni Bosco op talloze manieren vele volwassenen. Zij werden op hun beurt één van zijn actieterreinen. Via het gesproken en geschreven woord nam hij hen mee in zijn strijd voor de katholieke Kerk en in de verdediging van het ware geloof.

Dit decennium was het meest vruchtbare en productieve voor Don Bosco als schrijver en uitgever voor de jeugd en voor het volk. Hij bereikte kwantitatief en kwalitatief grote hoogten. De Letture cattoliche werden het kanaal waarlangs don Giovanni de katholieke leer verspreidde volgens zijn eigen inzichten en methoden. Hij schreef biografieën en historische werken, catechetische en opvoedkundige lectuur, gebeds- en devotieboekjes en een hele serie van levensbeschrijvingen van pausen.

2.3 Wetten en reglementen (1853 – 1859)

Vanaf zijn benoeming tot algemeen directeur van de oratoria (maart 1852) schuift zich Don Bosco meer en meer naar voren als beheerder van het Oratorio – Casa annessa. Tezelfdertijd wordt hij een bekend apostel van de 'goede pers'. Hij ontpopt zich als verdediger van de katholieke zaak met woord en daad. Hij werd wellicht de priester die het best bekend was in alle mogelijke bevolkingslagen van de stad.

Tijdens de tweede helft van het decennium consolideren zijn verschillende initiatieven zich in goed geregelde activiteiten: het casa annessa evolueert van 'pension' naar een internaat voor studenten en vakjongens; de reglementen van het oratorio en van het internaat worden op punt gesteld; de kernwerking evolueert en bloeit; grote loterijen voorzien in de financiële ondersteuning; vrij vlog na zijn dood wordt de jonge Dominiek Savio voorgesteld als model van jeugdspiritualiteit en als voorbeeld van een deugzaam leven.

De spanning tussen Kerk en staat was in die woelige periode na 1848 steeds groter geworden. Dit mondde uit in enkele wetten die de religieuze orden ophieven en waardoor hun goederen in beslag genomen werden. Don Bosco was qua temperament en qua intellect voldoende voorbereid om opvoedende en religieuze organisaties te bedenken en op te zetten die vrij zouden zijn van dergelijke wetten.

In de laatste vijftiger jaren rijpte bij Don Bosco de idee om via één of andere band samen

te houden en aan hem te binden. Hij speelde met de mogelijkheid om een vorm van vereniging op te richten of om een religieuze congregatie te stichten. Dit was een stap die helemaal in het verlengde lag van wat zich ontwikkelde, maar die toch ook een andere wending gaf aan zijn leven.

2.4 Eerste tussenstop: een Don Bosco met vele facetten

Na goed 15 jaar zoeken, werken en zich ontplooiën ontmoeten we een Don Bosco met een complexe veelheid aan karakteristieken.

Hij is boven alles een vernieuwer. Hij is een priester die zich voltiids inzet voor de jongeren, heel actief en ondernemend. Hij vernieuwt van binnenuit de traditionele methoden om hen te benaderen en bij te staan. Hij is geen herrieschopper en schakelt zich bewust in de bestaande orde in, kerkelijke zowel als burgerlijke. Hij is orthodox katholiek en wordt daarin gesteund door een traditiegetrouwe aartsbisschop. Toch heeft hij oog voor de nieuwe problemen van de jongeren en gaat die met heel eigen middelen te lijf.

Hij is toegewijd en geeft zichzelf helemaal aan zijn taak. Al zijn geld en bestaansmiddelen, zelfs zijn gezondheid en al wat hij bij elkaar kan bedelen gaat naar de 'arme en verlaten' jongeren. In een ruimer perspectief, is hij een priester van de caritas met een duidelijke voorkeur voor de volksklasse, maar die ook open staat voor het verlangen van de rijke klasse om hun ziel te redden. Het geven van een stevige aalmoes voor de goede werken was in zijn ogen een valabele weg daartoe.

Hij is ook de man van de creativiteit en de verbeelding, terwijl hij toch realistisch en concreet de risico's en de kansen kan afwegen. De onbetwifelbare centraliteit van zijn persoonlijke en institutionele inzet voor de zaak van de jeugd isoleert hem niet in zijn oratorio, integendeel, zijn gedrevenheid en de veelsoortige initiatieven die hij neemt weven rond hem een breed net van kennissen en relaties, zowel in burgerlijke als in kerkelijke middelen. Met en voor zijn jeugdwerken, zijn tijdschriften, zijn boeken, zijn preken, zijn loterijen, zijn persoonlijke bezoeken en brieven is hij voortdurend op zoek naar medewerkers, promotoren en weldoeners.

Tezelfdertijd blijft hij getekend door zijn vorming in Chieri. Hij blijft gevangen in denkschema's die niet mee zijn met de nieuwe tijden. Dat blijkt duidelijk uit een zekere angst die zichtbaar wordt in zijn theologische opvattingen, zijn morele raadgevingen, de reglementen van zijn werken. Gelukkig is hij flexibel en gedreven genoeg om de concrete noden te laten voorgaan op de theoretische beschouwingen.

Hij is heel gevoelig zowel op het natuurlijke als op het bovennatuurlijke domein. Hij heeft grote empathische mogelijkheden. Hij heeft een duidelijke interesse voor het wonderbaarlijke en ziet daarin tekenen van Gods betrokkenheid.

3. DON BOSCO ALS STICHTER

3.1 De voorgeschiedenis (1852 – 1859)

Reeds in de late jaren 40 was Don Bosco voortdurend op zoek naar betrouwbare medewerkers voor het Oratorio. Speciaal na het bevoegdheidsconflict tussen de priesters

van het Oratorio in 1850, dat beslecht werd in het voordeel van Don Bosco in 1852 was de behoefte aan mensen die in zijn stijl en vanuit zijn inspiratie werkten groot. De steeds toenemende initiatieven (Ospizio, beroepsopleiding, college, ...) maakten die nood aan helpers enkel maar groter.

Don Bosco begint zijn medewerkers te zoeken onder zijn eigen jongeren. Het systeem van de kernwerking (compagnie) bracht al jongeren samen die 'net iets meer' aankonden en daagde hen uit om verantwoordelijkheid op te nemen voor hun collega's. De stap naar echte medewerkers was dus niet bijzonder groot, ook al staken ze een grens over. Naar het einde van de jaren 50 duikt ook meer en meer de vraag op naar opvolgers.

In diezelfde periode doet zich een andere wending voor bij de werken van Don Bosco. Het oratorio raakt een beetje op de achtergrond ten voordele van het Casa annessa dat intussen een Ospizio geworden is voor vakjongens en collegestudenten. Dergelijke formule biedt een grotere pedagogische impact omdat de jongeren dag en nacht onder de hoede van Don Bosco en zijn medewerkers staan. Uit die collegestudenten selecteert hij dan ook veel van zijn jonge helpers.

Op politiek vlak heerste er een sterke antiklerikale tendens. Heel wat wetten en reglementeringen schaften de voordelen van de katholieke kerk af. Sommige religieuze congregaties werden zelfs opgeheven en hun goederen werden in beslag genomen. Bij de publieke opinie – zeker bij de jongeren – stond de kerk niet altijd in een goed daglicht; de niet-katholieke pers die door de nieuwe wetten vrijheid van publicatie verkregen had, werkte deze beeldvorming uiteraard in de hand.

Michele Rua (/1837 – †1910) is bij de eersten die in 1854 met Don Bosco overeenkomen om "een praktische proef van naastenliefde" af te leggen "onder de bescherming van Sint Franciscus van Sales". In 1855 legt hij private geloften af bij Don Bosco. De idee om één of andere vorm van religieuze congregatie op te richten dringt zich meer en meer op. In 1857 heeft Giovanni een bemoedigend gesprek met minister Urbano Rattazzi. Rattazzi was een antiklerikale liberaal, maar hij had grote bewondering voor het werk dat Jan Bosco deed in Turijn. Hij zag de noodzaak in om de medewerkers samen te houden, zodat de eenheid van geest en de opvolging verzekerd waren. Hij raadt hem aan om binnen de normen van de wet een associatie van vrije burgers te beginnen die zich verenigen voor een goed doel en er voor kiezen om samen te leven.

In 1858 stuwt de paus, Pius IX, hem in de richting van een religieuze congregatie met eenvoudige geloften. Dit was volgens de paus de beste formule om in deze moeilijke tijden mensen samen te houden rond dit goede doel.

Op 9 december 1859 stelt hij aan zijn medewerkers voor om een religieuze sociëteit te beginnen. Een goede week later, op 18 december, beantwoorden een vijftiental jongeren, samen met don Vittorio Alasonati, deze vraag positief. De Salesiaanse Sociëteit is geboren. Er wordt meteen een hoofdraad gekozen: Jan Bosco is algemene overste, Vittorio Alasonatti prefect, Michele Rua wordt geestelijk directeur, Angelo Savio econoom, de drie raadsleden zijn Giovanni Cagliero, Giovanni Bonetti en Carlo Ghivarello.

Zowel naar binnen als naar buiten toe vermijdt Don Bosco zoveel mogelijk een terminologie die aan een klassieke religieuze congregatie zou doen denken. In 1862 leggen de leden voor het eerst geloften van gehoorzaamheid, armoede en kuisheid af.

3.2 De moeizame weg naar de erkenning van de congregatie en haar constituties (1859 – 1874)

Jan Bosco was en is dan nog steeds een diocesaan priester die onder de jurisdictie van de aartsbisschop van Turijn valt. Ook de leden – priesters en priesterstudenten – van zijn pas opgerichte sociëteit vallen onder de bevoegdheid en verantwoordelijkheid van hun bisschop, voor wat betreft hun opleiding, de toelating om gewijd te worden en het opgenomen worden in het bisdom. Don Bosco is enkel hun overste voor wat de interne zaken van de Sociëteit aangaat. Vrijwel onmiddellijk ontstaan er spanningen tussen de verwachtingen van de bisschoppen en de directeurs van de seminaries inzake vorming enerzijds en de verplichtingen die hun engagement voor Don Bosco meebrengt anderzijds. Er zijn een viertal hoofdrolspelers in de moeizame goedkeuringsgeschiedenis van de Salesiaanse Sociëteit: de paus, de Romeinse Curie, de lokale bisschoppen en Don Bosco zelf.

Na de audiënties van 1858 had Don Bosco de indruk dat paus Pius IX hem erg genegen was en hem een voorkeursbehandeling zou geven in deze zaak. Hij noemde de paus trouwens promotor en stichter van zijn sociëteit. Pius IX verleende Don Bosco inderdaad heel gul allerlei spirituele gunsten en belangrijke faciliteiten, maar wat betreft de erkenning van de congregatie en de goedkeuring van de constituties vertrouwde hij toch wel eerder op de bevoegde diensten van de Romeinse Curie.

Deze Curie heeft in de tweede helft van de 19de eeuw de procedure voor de erkenning van een religieuze congregatie herdacht en toch wel wat strenger gemaakt. Er heerste ook de tendens om langer de autoriteit van de lokale bisschoppen te erkennen en de congregaties niet te vlug te onttrekken aan hun gezag en verantwoordelijkheid. Het zat Don Bosco niet echt gemakkelijk dat hij in deze langere procedure verzeild geraakt was, terwijl de congregaties waaraan hij zich spiegelde vlugger en gemakkelijker erkend waren in de eerste helft van de eeuw. Ook op het vlak van de goedkeuring van de Constituties stootte Don Bosco op heel wat 'onbegrip' vanwege de Curie. Zij wilden maar niet inzien dat de nieuwe tijden en de nieuwe noden ook nieuwe wegen nodig hadden en dus ook nieuwe vormen van religieuze congregaties. De Curie kon echter niet anders dan vaststellen dat Don Bosco telkens wel zei dat hij alle correcties, weglatingen en toevoegingen aan zijn constituties wilde aanvaarden, maar dat hij in de praktijk heel weinig rekening hield met hun opmerkingen.

Andere mensen die het niet altijd gemakkelijk hadden met Don Bosco waren de diocesane autoriteiten. Zolang de congregatie niet officieel door Rome erkend was, waren zij verantwoordelijk voor de goede gang van zaken voor wat betreft de selectie, de vorming en de wijding van de jongeren die bij Don Bosco priester wilden worden. Zij waren vol bewondering voor het schitterende jeugdwerk van Don Bosco, maar hadden het moeilijker met het feit dat de jongeren in vorming volop ingeschakeld waren in de werken. Dit kwam hun intellectuele vorming zeker niet ten goede. Voortdurend vroeg Don Bosco ook uitzonderingen voor zijn priesterstudenten inzake het volgen van de lessen. Zij hadden ook geen inspraak in de selectie van de jongeren die voor de sociëteit priester gewijd wilden worden.

Don Bosco was zelf geen jurist of theoloog en wilde niet te pas en te onpas een beroep doen op hem genegen deskundigen. Hij had bovendien enkele opvattingen die niemand zou goedkeuren, maar waarvan hij overtuigd was dat ze het enige juiste antwoord waren op de nieuwe situatie waarin de kerk zich bevond. Hij wilde zo snel mogelijk weg van onder de bevoegdheid van de lokale bisschoppen en beriep zich dan ook geregeld –

terecht en ook wel onterecht – op wat de paus hem gezegd had. Hij vocht als een duivel in een wijwatervat om enkele opvattingen die hem fundamenteel leken te mogen bewaren in zijn constituties. Er waren diepe meningsverschillen over de vorming van de jonge medebroeders (noviciaat, filosofie en theologie).

Het duurde tot 1864 vooraleer de nieuwe Sociëteit het Decretum Laudis kreeg. Daardoor werd ze als lovenswaardig aanbevolen. De definitieve erkenning en de goedkeuring van de constituties werden naar later verschoven. Pas 5 jaar later en na veel lobbywerk werd de sociëteit definitief erkend als zijnde een religieuze congregatie met eenvoudige geloften van pauselijk recht (1869). Er werd nog 5 jaar hard gevochten om de constituties goedgekeurd te krijgen (1874). Pas in 1884 ontving de congregatie alle voorrechten en bevoegdheden die nodig waren om inderdaad als zelfstandige congregatie te kunnen instaan voor de selectie en de vorming van haar eigen leden, voor het openen en sluiten van werken, voor het benoemen van verantwoordelijken, enz.

3.3 De stichting van de Zusters van Don Bosco (FMA) (1870 – 1874)

In een droom – zo vertelt Giovanni Bosco – zag hij een menigte meisjes spelen op een plein van Turijn. Niemand trok zich hun lot aan. Toen ze hem zagen, omsingelden ze hem en vroegen hem om zich met hen bezig te houden. Maar hij wilde niet en probeerde hen af te schudden door te wijzen op al die anderen die met die meisjes konden bezig zijn. Er kwam een mooie vrouw en zij maande hem aan voor de meisjes te zorgen. Don Bosco situeert de droom in juli 1862. Het zou nog een tiental jaren duren voor hij echt initiatieven neemt om een congregatie te stichten die voor de meisjes zou kunnen doen wat de salesianen voor de jongens deden.

De droom liet hem niet los en ook verschillende personaliteiten uit kerkelijke en politieke wereld vroegen hem om iets gelijkaardigs te doen voor de verwaarloosde meisjes. Een ander motief dat meespeelde om zelf een congregatie voor vrouwelijke religieuzen te stichten was het feit dat zij belangrijke huishoudelijke hulp konden bieden in de salesiaanse scholen en gemeenschappen.

Giovanni tastte verscheidene sporen af alvorens tot een stichting over te gaan. In de eerste helft van de jaren zestig had hij contacten met Zr. Angelica Clarac, die een opvoedingsinstituut had in de buurt van het oratorio S. Luigi. Het is wellicht niet zo dat Giovanni een werk voor meisjes wou beginnen met dit initiatief als vertrekbasis. Het is waarschijnlijker dat de ervaringen van Zr. Clarac hem hielpen om zijn ideeën over een dergelijke congregatie te verduidelijken en te ontwikkelen.

In diezelfde periode maakte hij kennis met don Domenico Pestarino, een priester uit Mornese. Hij was daar spirituele leider van een groep meisjes die een vorm van religieus leven in de wereld beleefden naar het model van de Ursulinen. Don Pestarino werd in 1863 salesiaan, maar bleef in Mornese wonen. In 1864 ontmoet Don Bosco de meisjes voor de eerste keer; in 1867 geeft hij er een conferentie. Intussen is daar ook al een vorm van gemeenschapsleven en een soort internaat voor weesmeisjes ontstaan. In 1871 vraagt Giovanni aan Zr. Enrichetta Dominici om hem te helpen bij de redactie van Constituties voor een vrouwelijke congregatie die zich zou wijden aan de opvoeding van de meisjes. In juni vertelt hij aan don Pestarino dat hij een dergelijke congregatie wil stichten rond de groep meisjes uit zijn dorp. Er was daar vroeger reeds over gesproken, maar nu was de beslissing genomen. Op 29 januari 1872 wordt de stichtingsvergadering van de Dochters

van Maria Hulp der Christenen gehouden. Maria Domenica Mazzarello wordt verkozen als Overste.

Don Bosco gaf veel aandacht aan de culturele, religieuze en salesiaanse vorming van de zusters. Onder de dynamische leiding van Maria Mazzarello overleefde de congregatie haar kinderziekten en groeide snel uit. In 1874 werden zij officieel 'zusters van Don Bosco'. In 1876 werden de constituties goedgekeurd door Mons. Sciandra, bisschop van Acqui. Tijdens datzelfde jaar vertrokken 36 zusters vanuit Mornese naar 7 verschillende bestemmingen. Het jaar nadien trokken de zusters naar Frankrijk en naar Uruguay.

4. DE EXPANSIE VAN DE WERKEN VAN DON BOSCO

4.1 In Italië (1863 – 1875)

Het werk van Don Bosco bloeide volop in Turijn. Er waren intussen drie oratoria (Valdocco, Porta Nuova en Vanchiglia), het Casa Annessa dat uitgegroeid was tot een internaat voor de vakjongens die daar hun opleiding kregen en voor de studenten die eerst naar de stad school liepen, maar naderhand (vanaf '59) hun hele schoolloopbaan op Valdocco konden doorbrengen. Samen met zijn werken groeide ook zijn faam. Toen hij zijn capaciteiten vermenigvuldigde met de oprichting van een religieuze congregatie groeide ook de vraag om elders gelijkaardige werken te beginnen.

In 1863 opent hij het eerste huis van de congregatie buiten Turijn in Mirabello Monferrato. Het werd een kleinseminarie voor jongeren uit de middenklasse die zich wilden voorbereiden op de priesterstudies. De ploeg medebroeders die hij er naartoe stuurde, was ontzettend jong. Don Michele Rua (26 jaar) was de enige priester en werd directeur. Twee andere medebroeders waren eveneens rond de 25 jaar en drie anderen waar 19 en 18 jaar. Dit getuigt enerzijds van het grote vertrouwen dat Don Bosco had in zijn jonge mensen en anderzijds van de durf waarmee hij nieuwe initiatieven aanpakt. Het tweede jaar werd de numerus clausus van 150 jongeren bereikt.

Een jaar later wordt te Lanzo een college geopend. Twaalf salesianen nemen een instituut van de capucijnen over dat helemaal vervallen is. Het wordt ook een succes en vele salesianen die later grote verantwoordelijkheden zullen opnemen, verdienen er hun sporen.

In 1865 verwerft Don Bosco een kleine villa in de buurt van Turijn, te Trofarello. Het wordt het jaarlijkse retraitshuis waar Don Bosco, in Ignatiaanse stijl, zijn medebroeders vormt in het religieuze leven. Hij wordt daarbij sterk beïnvloed door de ideeën van Sint Alfons van Liguori.

Meerdere gemeenten en bisdommen vragen Don Bosco om bij hen een college of kleinseminarie te openen. In 1869 aanvaardt hij het voorstel van Cherasco. In 1870 verhuist het kleinseminarie van Mirabello naar Borgo San Martino. In dat zelfde jaar openen de salesianen hun eerste huis buiten Piëmonte te Alassio, Ligurië. Een jaar later openen ze een internaat in dezelfde provincie te Marassi. Als dat twee jaar later verhuist naar Sampierdarena ontwikkelt het zich tot een tweede Valdocco onder leiding van Paolo Albera, toekomstige provinciaal van Frankrijk en algemeen overste. In 1872 nemen de salesianen een college over dat helemaal niet bestemd is voor hun normale doelgroep. Op vraag van de aartsbisschop nemen ze de directie over van een college voor de adel.

In deze lijst van stichtingen kunnen we enkele grote lijnen herkennen. De salesianen vestigen zich bij voorkeur in grote steden. De werken die in dorpjes begonnen zijn, sluiten bijna allemaal na enkele jaren. De doelgroep wordt hoofdzakelijk jongeren uit een iets beter milieu. Alleen Sampierdarena behoudt zijn oriëntatie naar de 'arme en verlaten' jeugd. De meeste werken zijn ook colleges met internaat, enkel te Sampierdarena is er ook een oratorio en in Cherasco en Varazze is er enige parochiale pastoraal. Ook op vlak van de pers blijft Don Bosco actief. In het begin van de jaren zestig wordt er te Valdocco een drukkerij geopend wat hem de mogelijkheid biedt om zelf zijn boeken te drukken en uit te geven.

4.2 In Europa (1875 – 1888)

In 1875, als de congregatie haar vaste structuur verworven heeft, telt ze reeds 250 leden en is ze wijd en zijd bekend en gevraagd. De tijd is dan ook gekomen om haar blik buiten de grenzen van Italië te richten. Over heel Italië worden er, tot aan de dood van Don Bosco, gemiddeld 2 nieuwe huizen per jaar geopend. Sommigen is echter geen lang leven beschoren.

Het eerste huis in het buitenland wordt geopend in Nice, dat tot 1860 tot het koninkrijk Piëmonte Sardinië behoorde. Op uitnodiging van de conferentie van Sint Vincentius a Paolo en van de lokale bisschop wordt er een oratorio en een vakschool opgericht. Drie jaar later wordt te Marseille een schooltje van de Broeders van de Christelijke Scholen overgenomen. Het kent op korte tijd een enorme bloei. Andere initiatieven te Cannes en te Parijs zijn echter van korte duur. Eveneens in 1878 wordt te La Navarre een landbouwschool geopend voor weeskinderen. In 1883 wordt in de buurt van Marseille het eerste Franse noviciaat van de salesianen geopend. Een jaar later nemen de salesianen een weeshuis te Lille over en richten er een vakschool in. In datzelfde jaar wordt er in Parijs (Menilmontant), met succes deze keer, een 'patronage' opgericht, zoals te Marseille.

Na Frankrijk is Spanje aan de beurt. In 1879 kwam er een uitnodiging van een markies om in Andalusië een school voor arme kinderen te openen. In 1881 komt de eerste salesiaanse gemeenschap er toe en neemt ook de zorg van de parochie op zich. Een sociaal bewogen, rijke en vrome weduwe uit Barcelona wilde iets doen voor de arme kinderen van haar stad. Ze informeert zich, zelfs bij de paus, over de waarde van de salesianen van Don Bosco. De zaak wordt vlug beklonken en in 1884 wordt er een vakschool geopend. In april 1886 brengt Don Bosco, tegen de raad van zijn dokters in, een glorieus bezoek aan Barcelona.

Naar het einde van zijn leven kan Don Bosco nog één van zijn dromen vervullen. Uit Engeland komt de uitnodiging om in de wijk Battersea een huis te open voor de arme en verlaten jeugd. Het duurt tot november 1887 vooraleer de eerste salesianen zich er vestigen en naast de vakschool ook een oratorio openen en de zorg voor de parochie op zich nemen. De plannen kwamen echter niet helemaal van de grond zoals voorzien was. Toch kon er een basis gelegd worden voor een verdere aanwezigheid in Engeland.

Voor de dood van Don Bosco waren er nog plannen om huizen te stichten in Portugal en in België, maar die werden slechts uitgevoerd na zijn dood.

4.3 Wereldwijd (1875 – 1888)

Van jongs af droomde Jan Bosco ervan om missionaris te worden en af en toe dook die droom terug op. In Italië kwam een grote missionaire beweging op gang onder paus Gregorius XVI en Pius IX. De Italiaanse missionarissen volgden vooral de stroom van landgenoten emigranten die overal ter wereld een beter lot zochten. Don Bosco droomde ook van missies voor zijn congregatie. Op een bepaald moment ontdekte hij dat zijn dromen overeenkwamen met de situatie in Patagonië. De gelegenheid bood zich aan toen de Argentijnse consul hem vroeg om een college te beginnen in Buenos Aires voor de Italiaanse kinderen. Er was ook een mogelijkheid om een werk te beginnen in de buurt van de indianenstammen. Don Bosco wilde de indianen bekeren via de opleiding van hun eigen kinderen.

Op 29 januari 1875 kondigde Don Bosco dit initiatief aan bij zijn medebroeders en vroeg om vrijwilligers. Bijna alle salesianen boden zich aan. De eerste expeditie werd zeer goed voorbereid. Zes priesters en vier coadjuteurs scheepten op 14 november in te Genua onder leiding van de 37 jarige Giovanni Cagliero. Een maand later landden ze te Buenos Aires.

Tijdens het leven van Don Bosco vertrokken er nog 11 missionaire expedities naar Latijns-Amerika.

Te Buenos Aires namen de salesianen de zorg op zich voor de Italiaanse kolonie. Zij begonnen een parochie en vrij snel daarna ook een oratorio en een vakschool. Een tweede groep trok naar San Nicolas de los Arroyos om een vakschool te beginnen. De salesianen van de tweede expeditie versterkten de bestaande werken en begonnen ook een college. Een deel ervan begon te Villa Colón, Uruguay, een college. Don Luigi Lasagna voerde de wijnbouw in, breidde het college uit met een museum voor insecten en fossielen en hij startte een meteorologisch observatorium dat na korte tijd enorme furore maakte in heel Latijns-Amerika.

De salesianen vergaten echter niet dat zij ook naar de indianen gezonden waren. Er werden verscheidene vruchteloze pogingen ondernomen, tot ze in 1879 als aalmoezenier meetrokken met het leger dat op strafexpeditie ging. Ze kwamen in contact met een vredelievende stam en konden zich vestigen aan beide oevers van de Rio Nero (Patagonië en Viedma). Het echte missioneringswerk kon pas beginnen als er vrede gesloten werd met de indianen. Don Cagliero werd benoemd tot Apostolisch Vicaris en werd zo de eerste salesiaanse bisschop.

Tijdens het leven van Don Bosco werden er nog stichtingen gedaan in Brazilië (1883), Vuurland (1886), Chili (1887) en Equator (1888).

5. DON BOSCO OP WEG NAAR ZIJN LEVENSEINDE (1883-1888)

Het spreekt vanzelf dat naarmate de congregatie uitbreidt steeds meer medebroeders verantwoordelijkheid nemen en Don Bosco op die manier wat op de achtergrond komt te staan. Dit gaat ook samen met de achteruitgang van zijn fysieke krachten. Hij wordt stilaan een oude man die helemaal opgeleefd is. Hij blijft wel de 'vader' en de stuwende kracht van zijn congregatie. In 1884 duidt hij Michele Rua aan als zijn opvolger.

Zijn faam als stichter, als heilige verbreidt zich over heel Italië, Europa en Latijns-Amerika. Zijn congregatie wordt gevraagd om zich overal ten dienste te stellen van de arme en

verlaten jeugd, maar ook van de priesterroepingen en van de parochies en de jeugd in moeilijke buurten. Hij trekt rond en maakt van zijn populariteit gebruik om veel deuren te openen voor zijn congregatie en om veel fondsen te verzamelen. In 1883 reist hij naar Parijs en naar Frohsdorf (Oostenrijk). Zijn faam als heilige en wonderdoener begeleidt hem. In 1886 wordt hij triomfantelijk onthaalt in Barcelona. In 1887 gaat hij voor het laatst naar Rome, helemaal uitgeput en half blind. Hij wijdt er het heiligdom van het Heilige Hart van Jezus in.

Tijdens die laatste jaren roept hij zijn medebroeders ook op om de oorspronkelijke geest van het oratorio niet te verliezen. Deze dreigt verloren te gaan bij het normale proces van institutionalisering van een groeiend initiatief.

In de vroege morgen van 31 januari 1888 sterft hij op zijn kamertje te Valdocco. Er zijn op dat ogenblik 773 medebroeders met geloften en 276 novicen. In 9 landen beheren zij 58 huizen.

DON BOSCO
VORMINGSCENTRUM